

I R O D A L O M.

Kornis Gyula: Tudós fejek. Budapest, 1942., nagy 8-r., 204 lap.

Több év óta állandóan módunkban van folyóiratunk hasábjain beszámolni korunk egyik legjelesebb gondolkodójának a magyar szellemiség életében mindig ünnepet jelentő újabb és újabb műveiről, melyekkel nemcsak a tudomány mindenekfölött való szeretetéről, nemcsak hatalmas és széleskörű tudásáról, hanem egyben művészi alkotó erejéről tesz tanuságot.

Ezúttal ismét új könyvéről szóunk, mely egy különleges irodalmi műfaj körében sok éven át esetről-esetre készült, a francia akadémia műszavával *éloge*-oknak, akadémiai üdvözlő beszédeknek nevezett irodalmi forma jeles példáit tartalmazza s így első, felületes pillantásra talán rövidéletű alkotások sorozatának látszik, azonban sokkal több ennél, mert a szerzőnek külön bevezető tanulmányában a szellemi arcképfestő művészetéről kifejtett elmélete alapján kialakult módszerrel készült egységes mű: az elmúlt évtizedek kiváló magyar szellemeinek plasztikus erővel ható, összefoglaló jellemrajza, világkép a magyar szellemi élet újabb fejlődéséről.

Folyóiratunk olvasóit természetesen első sorban az érdekli, hogy mit jelent e mű a magyar pedagógia szempontjából? Olvasása mennyiben neveli, erősíti nemzeti önértetünket? Mit vonhatunk le ez irányban tanulságul e szellemi arcképek fényes sorozatából szerzőnk élesen látó és művésziellen rajzoló eljárása nyomán?

A hatalmas kötet négy nagyobb fejezetben csoportosítja az utóbbi évtizedek kiváló magyar tudósainak plasztikus erővel megrajzolt képeit. Öt magyar bölcselőnek, hét jogtudósnek és közgazdásznak, tizenegy historikusnak és a nyelv- és irodalomtudomány öt jeles magyar művelőjének, nem pusztán személyiségüknek, hanem pozitív alkotásaiknak, sikereiknek és tudományos eredményeiknek s bennük művelődésünk egyik nem jelentéktelen korszakának szinte diadalmenete lelki szemünk előtt: ime, Kornis Gyula szép könyvének tartalma.

Kornis Gyula szellemi erejének régóta közismert sajátossága az, hogy szemléleteiben mindig éles logikával látja meg a lényegét, akár személyiséget jellemez, akár tárgyi tételeket fejteget. Ebben a könyvében is ez a készsége diadalmaskodott, evvel ragadja meg olvasóit, voltaképen hallgatóit, mikor e művészi előgumok vagy irodalmi értékű nekrológok annak idején az élet sodrából kialakulva a Magyar Tudományos Akadémián, egyetemi ünnepélyeken, más ünnepi alkalommal vagy egy-egy ravatalnál előszóval elhangzottak. A szép gyűjtemény minden egyes — panegiriként és mégis tárgyilagos, gyakran nagyvonalú és magasröptű kritikával készült — alkotójának olvasásakor a szerző az illető *éloge*-nak külön címével maga vezet rá a jellemzett tudós értékelésének főszempontjaira. Így látja meg pl. egyetemünk egykori híres filozófusában, a nekünk pedagógusoknak is szívéhez közelálló *Pauler Ákosban* a »bios theoretikus« hősét, Társaságunk feledhetetlen emlékü elnökében, a budapesti egyetem egy emberöltőn át működött jeles pedagógus tanárában, *Finácz Ernőben*, »a nevelés és történelem« kapcsolatának tudományunkban eddig leghatásosabb képviselő-
Magyar Paedagogia LI. 4—5.

jét, *Imre Sándorban* »a nemzetnevelés rendszerének« ihletett megalkotóját, vagy az ifjabb nemzedékhez tartozó *Prohászka Lajosban* a »kulturfilozófia és nevelésemélet« összefüggésének kitünő monografusát. S így a többiekben is mindig nemcsak az újszerűt, hanem a jellemzőt, valóban a lényegét.

Ha e beszédeket és tanulmányokat — melyekben szerzőnk valóra váltja a nagystilű bevezető tanulmányában a szellemi arcképfestésről kifejtett műfaji elveket — végigtekintjük, különösen megmarad bennünket a magunk külön szempontjából, pedagógiai érdeklődésünk kielégítéséül az, hogy e jelesek között a legtöbben, több mint huszan, nemcsak a szaktudományban, hanem a felső- és középfokú oktatás terén is szolgálták a nemzeti jövődőt, gyakorlati pedagógusok voltak, nevelő és oktató munkájukkal a nemzetnevelés terén is munkálkodtak, s közülök néhányan — épen a főt- említettek — munkásságuk javarészével a pedagógia tudományának elméleti művelésében is kitűntek.

Ebből a szempontból tekintve Kornis Gyula könyvét, különösen becsesnek találjuk a gyűjteményt s büszkén állapítjuk meg belőle újlag, igazoljuk ismételten az egyébként is századok óta közismert tételt, hogy a magyar tanárság javarészt »tudós fejek«-ből áll, a magyar nevelés és oktatás munkásai a magyar tudománynak is hősei.

A magyar művelődés további sorsának, dicső jövődjének előkészítésében e tétel adhat erőt nemzetünk minden művelt fiának.

Gyulai Agost.

Prohászka Lajos: A platonista Cicero. (Akadémiai székfoglaló előadás.) Budapest, 1942., 8-r., 71 l.

Bármiként is értékeljük Ciceróban a szónokot, a filozófust, az embert, vagy a politikust, az kétségtelen, hogy azok közül a kevesek közül való, akik eltörölhetetlen hatással voltak kultúránkra. Mű e termékenyítő hatásnak titka? Eszme és stílus, rendszer és forma? Vagy az, ami valóban megszabja a történeti élet alakulását: egy nagy cselekedet, amelynek szükségképen személyes jellege van, s amelynek nyomai, ha megfeledeztünk is róluk, máig élnek?

Szerzőnk Cicero hatásának titkát valóban egy ilyen páratlan fontosságú rejtben látja, mégpedig abban, hogy ő szabta meg nyugati kultúránknak humanisztikus-liberális útját.

E művelődési rendszernek a Platontól, de Aristotelestől is vallott meggyőződés szolgál alapjául: a műveltség a magatartás módjában nyilvánul ugyan, ennek azonban tárgyi ismereteken kell formálódnia.

Kétségtelen, hogy az a küzdelem, melyet a szofisták korától szinte az ókor végéig vívott egymással az ifjúság neveléséért a filozófia és a retorika, mai kultúránk roppant kárára a retorika javára is eldőlhetett volna, Cicero érdeme, hogy ez nem így történt. Cicero a platonai emberalakítás elvét fogadva el, de ugyanazt — szintén a platonai hagyomány szellemében — a tudományos tárgyi elvnek rendelve alá, filozófiává teszi a retorikát, sőt a platonizmusnak alapvetően pedagógiai szellemében retorikai elméletet a művelődés általános elméletévé szélesíti ki. Ez határozza meg utána a művelődés tényleges rendjét és száll örökségként a keresztény utókorra. Azt tehát, hogy a plato-